

درآمدی بر شناخت ماهیت ارتش بیست میلیونی

مهدی خانی

مقدمه

ماهیت ارتش بیست میلیونی در جامعه اسلامی ایران که متن آحاد ملت آن، خود عضوی از اعضای ارتش بیست میلیونی به شمار می‌روند بر کسی پوشیده نیست. زیرا ارتش بیست میلیونی تقریباً همزاد انقلاب اسلامی است و بر اساس آن به فرمان بنیانگذار انقلاب اسلامی همه مردم و جوانان و نوجوانان این مرز و بوم که توانایی بکارگیری تفنگ و سلاح را دارند، موظف به مشارکت و معاونت در تشکیل و تأسیس ارتش بیست میلیونی شدند و چندی نگذشت که با شروع جنگ تحمیلی عرصه امتحان و آزمایش و زمینه حضور و عضویت در این خیل عظیم انسانی فراهم گشت و مردان و زنان، پیر و جوان، کارمند و کارگر، دانشجو و دانش‌آموز جایگاه حقیقی خویش را در این نهاد مقدس تبیین کردند.

شناخت شناسی بسیج

اگر بخواهیم به معنای لغوی بسیج، که اسباب جنگی است یا فراهم‌آوری اسباب و وسایل برای کارزار می‌باشد توجه کنیم، باید اذعان نمود، تشکیلات و سازمان بسیج و ارتشهای مردمی هم در ایران و هم در کشورهای جهان دارای سابقه طولانی است. از این نظر، می‌توان اظهار داشت، بسیج نیروها سابقه‌ای طولانی در مکتب اسلام دارد که به تعبیر بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، مسئله بسیج یک

مسئله جدید و تازه‌ای نیست بلکه در صدر اسلام نیز وجود داشته است. چنانچه بخواهیم به معنی عرف و مصطلح آن، بسیج را تعریف کنیم، خود دارای دو تعریف مستقلی است:

الف) تعریفی که حاکی از دخالت و حضور نیروهای مؤمن و فداکار نظام اسلامی در صحنه‌های دفاعی و نظامی است و تا حدودی نیز نقش امنیتی بر آن قائل هستند که در جمهوری اسلامی به تجربه و عینه حضور میلیونی و توده‌های انبوه جمعیت در برابر تجاوزات و حملات مسلحانه و نظامی دشمنان داخلی و خارجی ثابت شده است و این اقدام موجب شده است تا عده‌ای نقش، جایگاه و کارکرد بسیج را صرفاً در امور نظامی و دفاعی تعریف و تبیین نمایند.

ب) تعریف دیگر دلالت بر مشارکت مردم در صحنه‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی می‌نماید. این تعریف به لحاظ قدمت، نوتر از تعریف فوق است زیرا برداشت نظامی از بسیج در طول هشت سال دفاع مقدس پایه‌ریزی و شکل گرفته است و برداشت جدید که حاصل و دستاورد زحمات و تلاشهای نیروی مقاومت بسیج و بسیجیان در عصر سازندگی و اقتصادی است، پس از دوران دفاع مقدس قالب‌ریزی شده است. البته این تعریف حضور نیروهای مردمی در صحنه‌های نظامی و دفاعی را نفی نمی‌کند.

ارتش بیست میلیونی و دیدگاهها

به این نکته اساسی باید توجه داشت که حضور سیاسی و مشارکت انقلابی مردم و نیروهای بسیجی در هر دو برداشت و تفکر مورد ملاحظه قرار می‌گیرد، یعنی می‌توان اظهار نمود، فعالیت‌های سیاسی و مشارکت در صحنه‌های بین‌المللی و دفاع سیاسی از حکومت اسلامی هم در زمان پیروزی انقلاب اسلامی و هم در عصر جنگ و دفاع مقدس و هم در شرایط پس از دفاع مقدس مورد توافق همگان است. بنابراین جنبه سیاسی بودن نیروهای مردمی و فعالیت سیاسی نیروهای بسیجی

اختصاص به دوران و مقاطع خاصی از انقلاب اسلامی نمی‌باشد. بدین ترتیب می‌توان گفت یکی از مأموریت‌های اساسی و دائمی نیروهای بسیجی حضور در عرصه سیاست، حکومت و دولت‌داری است.

شاید نتوان چنین مرزبندی و حیطه‌بندی دقیقی بین دوران مختلف انقلاب اسلامی هم از نظر حیطه‌بندی زمانی و هم از نظر حیطه‌بندی مأموریتی و وظیفه‌ای به وجود آورد، زیرا در شرایط جنگ و دفاع مقدس نیز نیروهای بسیجی به امور غیرنظامی و غیر دفاعی می‌پرداختند و حتی فعالیت‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی انجام می‌دادند و برعکس، در شرایط سازندگی و بازسازی نیز به امور دفاعی و نظامی، از جمله آموزشها، مانورهای نظامی و آمادگی دفاعی می‌پردازند و در مسائل امنیتی و تأمین شهرها و کوی و برزن با نیروهای انتظامی و نظامی همکاری کرده و در برابر اغتشاش و شورشهای داخلی نقش آفرینی می‌کنند.

برداشت دیگری که از بسیج متصور است و عمدتاً مربوط به کسانی است که با بهره‌گیری از رهنمودهای حضرت امام خمینی علیه‌السلام و مقام معظم رهبری از یکسو و ارزیابی صحیح ماهیت و کارکرد بسیج از سوی دیگر، اعتقاد دارند بسیج یعنی آمادگی نیروهای مردمی برای انجام هرگونه مأموریت است تا براساس آن بتوان حفاظت از دستاوردهای انقلاب اسلامی را بر عهده آنان گذاشت. این تفکر معتقد به استراتژی دفاع همه جانبه نظامی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی است یعنی چنانچه حمله نظامی از سوی دشمن صورت گیرد مأموریت دفاع نظامی برای بسیج در اولویت قرار می‌گیرد و بر مبنای آن دکترین، اصول، ساختار، تشکیلات و آموزش و سازماندهی متناسب در نظر گرفته خواهد شد.

و اگر تهدید، بعد فرهنگی داشته باشد، مأموریت نیروهای بسیجی مقابله با تهدیدات فرهنگی خواهد بود که امروزه، مقابله با تهاجم، غارت و شبیخون فرهنگی یکی از وظایف و مأموریت‌های مهم نیروی مقاومت بسیج به شمار می‌رود. در شرایطی که تهدید دشمن، ترکیبی از انواع آن یعنی نظامی، فرهنگی یا

نظامی - سیاسی - اجتماعی و ..... باشد و نظام اسلامی از چند جهت مورد مخاطره قرار گیرد، دفاع طرفداران نظام اسلامی و در رأس آن نیروهای بسیج باید متناسب با نوع تهدید باشد که انجام این مهم مستلزم انعطاف پذیری زیاد در ساختار، تشکیلات و آموزش نیروها و ابزار و امکانات است. یعنی عده‌ای از بسیجیان در جبهه فرهنگی، عده‌ای دیگر در جبهه سیاسی، برخی دیگر در جبهه نظامی برای دفاع و حمله آماده شوند.

با نگاهی اجمالی به سازمان فعلی نیروی مقاومت بسیج و توجه به اقدامات بسیجیان در می‌یابیم که چنین قابلیت وجود دارد و یا با تغییرات و ایجاد اصلاحات می‌توان میزان و چگونگی قابلیت انعطاف را افزایش داد.

جایگاه و کارکرد بسیج

بسیج پدیده‌ای نو و تازه در فرهنگ انقلاب اسلامی، نظیر بسیاری از سازمانها و ارگانهای نظام اسلامی است. ولی تفاوت اساسی بین بسیج و سایر نهادها، انجمنها، هیأتها و دستگاههای غیر دولتی وجود دارد که در جای مناسب مورد مطالعه قرار خواهد گرفت ولی همانند بسیاری از نهادهای انقلابی از جایگاه ارزشی و والای معنوی برخوردار است. جایگاه بسیج از یک سو حاصل پایگاه اجتماعی و مردمی آن است و از سوی دیگر حاصل عملکرد و نقشی است که در صحنه‌ها و عرصه‌های متفاوت ایفا نموده است و با جانفشانی و خون دادنهاى فراوان این جایگاه را در مجموعه نظام به دست آورده است.

هر چند کارکرد بسیج و عملکرد بسیج همانند رویکردهای آن مورد مطالعه و تدوین قرار نگرفته است، به خصوص در دفاع مقدس و صحنه‌های پراشتهای خط مقدم جنگ که هیچ کس را یارای ترسیم، تصویر و کارنامی نبوده است ولی از آنجائی که این کارکردها در محیط اجتماعی و در درون پایگاههای مردمی صورت می‌گیرد، چندان نیاز به تدوین و ارائه آن نمی‌باشد. اما برای افرادی که خود در

تمامی صحنه‌ها و یا در برخی و احتمالاً در هیچ یک از صحنه‌ها حضور نداشتند، نیازمند مطالعه علمی و دقیق کارکردهای بسیج و ارائه آن می‌باشد. همچنین افرادی که نه تنها در محیط اجتماعی قرار نگرفته، بلکه در فضای زمانی و دوره‌ای حضور نداشته‌اند. نخواهند توانست کارکردها را درک و لمس نمایند، بنابراین ضرورت تبیین جایگاه و کارکرد بسیج از این دو مقوله احساس می‌شود که اولاً ممکن است همه نیروهای مؤمن و فداکار و حتی نیروهای مردمی نتوانند در صحنه‌ها و عرصه‌های مختلف حضور پیدا کنند، ثانیاً نیروهای جوان و نسل جدید که به لحاظ زمانی در موقعیتی نیستند که بتوانند کارکردها را درک و لمس کنند، بلکه کارکردهای مدون و جایگاه‌های تبیین شده بسیج را به منصفه ارزیابی قرار می‌دهند.

همانطور که بیان گردید بسیج از جایگاه ارزشمندی در جامعه برخوردار است و به خاطر برخوردار بودن از جایگاه والا، دارای کارکرد مثبت و سازنده نیز می‌باشد، یعنی ارزیابی کارکرد بسیج، چیزی جز این نیست که عملکرد بسیج همواره مثبت و در جهت حفظ و حراست از انقلاب اسلامی بوده است و آنچه که از ذهن به دور است کارکردهای منفی است. دلیل آن این است که:

اولاً: وظیفه، نقش و مسئولیتی که به بسیج واگذار شده است همواره از سوی مقام ولایت فقیه و رهبری معظم انقلاب اسلامی بوده است.

ثانیاً: کارکنان و نقش آفرینان و مسئولیت پذیران آن که نیروهای مخلص و صادق بسیجی هستند از اعمال و نیات و انگیزه الهی برخوردارند و از همین روی چیزی جز فعالیت سودمند و مفیدیت کار انتظار نمی‌رود.

ثالثاً: وحدت و انسجام کارکردی در میان نیروهای بسیجی در حد اعلای آن یافت می‌شود یعنی به دلیل جهت‌گیری دقیق و روشن کلیه نیروهای بسیجی در انجام وظیفه و نقش‌پذیری، جملگی قدم در یک مسیر می‌نهند و از این جهت هم سوی و هم ساز و هماهنگ هستند. به عبارت دیگر همبستگی و روابط کارکردی مناسب در بین نیروها و اجزای سیستم بسیج وجود دارد.

رابعاً: توجه تلاشگران بسیجی همواره معطوف به هدف است و چون هدف مقدس است و مأموریت‌های واگذار شده همواره در جهت رسیدن به مقصود تعریف می‌شود. عناصر کارکردی نیز همواره به هدف چشم دوخته و در نتیجه اختلافات و نزاحم احتمالی بین خودیها را که ناشی از رویکردها و برداشتهای مختلف می‌باشد کنار گذاشته و در نتیجه سعی می‌نمایند کارکردهای مثبت و فعالیت سودمند و کارآمدی از خود نشان دهند.

صفات و ویژگیهای بسیج

هرگاه سخن از صفات و ویژگیهای بسیج به میان می‌آید خصوصیات بسیج و نیروی مقاومت بسیج به ذهن متبادر می‌شود و گاه نیز اذهان از تشکیلات و سازمان بسیج به عنوان یک مجموعه منسجم و منظم خارج شده و در عالم "افراد بسیجی" سیر می‌کند و در آسمان بسیجیان به پرواز در می‌آید و ویژگیهای شخصیتی و رفتاری یک بسیجی را مطمح نظر قرار می‌دهد. این دو مقوله از یکدیگر جدا نیستند، زیرا افراد بسیجی هستند که بسیج را شکل می‌دهند و ویژگیهای بسیجی است که خصوصیات بسیج را پدید می‌آورد؛ اما گاه ممکن است سوای از همدیگر مورد مطالعه قرار گیرند. در هر صورت صفات و ویژگیهای بسیج و نیروی مقاومت بسیج و ارتش بیست میلیونی با ویژگیهای افراد بسیجی می‌تواند دارای فاکتورها و عوامل گوناگون باشد، که در اینجا سعی می‌شود ویژگیهای ارتش بیست میلیونی مورد مطالعه قرار گیرد.

۱- **ابتنای دینی و اعتقادی:** هر حرکت و اقدامی مبتنی بر اندیشه و تفکر ایدئولوژی مشخصی است و به عبارت دیگر هرکنشی بر بینهش خاص استوار است و از آن نشأت می‌گیرد. پدیده بسیج که یک پدیده اعتقادی، فرهنگی و اجتماعی است همواره بر دین و اعتقادات مذهبی تکیه دارد و اعمال و اقدامات ارتش بیست

میلیونی حول دایره عظیم و گسترده تفکر اسلامی می چرخد. بنابراین هرگونه حرکت و الگوهای اجتماعی، رفتارهای جمعی که از جامعه بسیج و ارتش بیست میلیونی سر می زند نمی تواند خارج از چارچوب و شبکه ایدئولوژی تعیین شده که از اسلام و فقهات دینی سرچشمه گرفته است، تعریف شود. این ویژگی دلالت بر این مطلب دارد که هرگونه تزلزل فکری و تحول در اندیشه و یا تغییر در بینشها و نگرشهای ارتش بیست میلیونی جایگاهی ندارد و ورود عناصر و اجزای التقاطی که باعث ناخالصی این ویژگی می شود ممنوع خواهد شد.

۲ - مردمی بودن و عام‌گرایی: از دیگر ویژگی بسیج و ارتش بیست میلیونی مردمی بودن آن است که این جمعیت عظیم و سیل خروشان و توفنده، حرکت عمومی مردم، از متن مردم و متن ملت برخاسته می شود یعنی می توان گفت ارتش بیست میلیونی عصاره و خلاصه همه نیروهای معتقد به نظام جمهوری اسلامی ایران است. کسانی که به قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران پایبند هستند، خود را در زمره این جمعیت دانسته و سعی می کنند به همراه این موج عظیم و حرکت مردمی به سمت کمال معنوی و دستیابی به ارزشهای والای انسانی براه افتند. بنابراین می توان گفت مردمی ترین تشکیلات در نظام اسلامی بسیج عمومی مردم است.

وجه دیگر این ویژگی شمولیت و عمومیت آن است یعنی توجه به اینکه ارتش بیست میلیونی مربوط به قشر خاص و یا طبقه خاصی از جامعه اسلامی نیست، ممکن است در آینده آموزش و پرورش که بیشترین جمعیت کشور و جوانترین افراد آن را داراست و در سراسر کشور اعم از شهرها، روستاها و .... گسترش دارد بتواند جمعیت زیادی از دانش آموزان را به منظور خاصی بسیج نماید، اما این بسیج فقط در جامعه دانش آموزی صورت می گیرد و قادر نیست سایر اقشار و اشتغال را به کار گیرد ولی بسیج نیروهای مردمی متشکل از تمامی اقشار و اصنافی است که در یک

جامعه به چشم می خورد و هرگاه یکی از اصناف به جامعه بسیج نپیوندد، از میزان مشمولیت و کلیت آن می کاهد و این خصوصیت را کم رنگ تر خواهد کرد. از دیگر نکات برجسته، که برگرفته از مردمی بودن و عام بودن آن می باشد گستره جغرافیایی است که در اقصی نقاط میهن اسلامی حضور پیدا می کنند یعنی در هیچ نقطه ای از جامعه اسلامی نیست که بسیج حضور نداشته باشد.

۳- تحول ناپذیری و اصول گرایی: اصول گرایی ارتش بیست میلیون که در ارتباط نزدیک با ابتدای اعتقادی است موجب استواری این تشکیلات می شود. یعنی توجه به اصول و پایه های نظام اسلامی که موجب می شود نه تنها انحرافی در این حرکت جمعی و عمومی به وجود نیاید، بلکه دچار تحول و تغییر بنیادی و اساسی در این روند نخواهد شد. اعتقاد به مسائل عمده و اساسی به ویژه تبعیت محض از ولایت فقیه و پیروی از رهبری جامعه اسلامی، انجام و پذیرش هرگونه مأموریت و وظیفه ای که از سوی ولی امر مسلمین تعیین می گردد، دفاع از ارزشهای دینی و کمالات معنوی، حفظ ام القری و پی جویی صدور و انتقال فرهنگ بسیجی و تفکر بسیجی در میان مسلمین و محرومین جهان از دیگر اصول نظام اسلامی است که همواره مورد ملاحظه ارتش بیست میلیون قرار می گیرد و بر همین اساس است که تحولات عمیق و عمده در این پدیده به چشم نمی خورد، ولی دیگر پدیده های فرهنگی، اجتماعی و یا سیاسی به دلیل ناپایداری در اصول و دکترین دستخوش تغییر و تحول اساسی می شوند و از همین روی است استحاله فرهنگی یا انقلاب اجتماعی و یا رفرم سیاسی به وجود می آید. اما این تحولات در ارتش بیست میلیون به چشم نمی خورد.

۴- انعطاف پذیری: ممکن است در نگاه اول کسی گمان کند انعطاف پذیری به عنوان یک ویژگی ارتش بیست میلیون با خصوصیت تحول ناپذیری مغایرت پیدا

نماید زیرا انعطاف‌پذیری بستر مناسبی برای ایجاد تحول است، اما با نگاهی موشکافانه به مسئله بسیج در می‌یابیم که این دو با یکدیگر مغایرت ندارند. یعنی ارتش بیست میلیونی با تکیه بر اصول‌گرایی، تحول‌ناپذیر است به این معنی که به آسانی دستخوش تغییر و تحولات اساسی در اصول و مبانی، فرهنگ، اندیشه و بینش‌های اعتقادی نمی‌شود، ولی قابلیت انعطاف و شکنندگی را در مواقع لزوم و اضطراری دارا می‌باشد، که انعطاف‌پذیری ممکن است بیشتر، در انجام مأموریت، اصلاح و تغییر ساختار، و کارکردهای اجتماعی و سازمانی باشد. بدیهی است هر سازمان، گروه، حزب یا فردی از افراد یک جامعه به سهولت قابلیت تغییر و دگرگونی در ساختار و مأموریت را پیدا نخواهد کرد و معمولاً انعطاف‌پذیری به عنوان یک ویژگی منفی سازمانهای اجتماعی در نظر گرفته می‌شود (به جز موارد خاص).

در شبکه گسترده ارتش بیست میلیونی انعطاف‌پذیری یک اصل است و از صفات بارز این حرکت مردمی و عمومی انعطاف و قابلیت تبدیل شدن به هر ظرفی است. این شبکه عظیم و روابط بین اجزای آن به گونه‌ای است که در برخی از مقاطع زمانی فعالیت سیاسی را در اولویت قرار می‌دهند و پس از اندک زمانی می‌تواند جلوی اختلالات امنیتی را بگیرد و در مواجهه با گروه‌ها و حرکت‌های ضد مردمی و مسلحانه با قدرت و قوت ایستادگی نماید و در شرایطی که جنگ اتفاق می‌افتد، رزمنده‌ای شجاع، دلیر و فداکار در عرصه‌های مختلف جنگ حاضر می‌گردد. بدیهی است انعطاف بیش از اندازه می‌تواند در کارکرد بسیج اثرگذار باشد ولی سازماندهی و آموزش مناسب می‌تواند به عنوان عوامل پیشگیرانه مورد ملاحظه قرار گیرد.

۵- همه جانبه‌گرایی و کامل بودن: یکی از صفات بسیج همه جانبه‌گرایی و کامل بودن آن است. آمادگی نیروهای انسانی برای انجام مأموریت و بسیج انسانی از یک

سوی و بسیج صنعتی و فراهم سازی و آماده سازی امکانات بالقوه و بالفعل کشور از سوی دیگر این امتیاز را در اختیار بسیج مردمی قرار می دهد. جامع الاطراف بودن اهداف ارتش بیست میلیونی و ترسیم استراتژی دفاع همه جانبه از سوی حضرت امام خمینی ره و مقام معظم رهبری موجب می گردد تا خصوصیت همه جانبه گرای تعریف و تبیین گردد.

از دیگر ویژگی همه جانبه گرای این است که در شرایط زمانی مختلف و در مکانها و محیط های مختلف داخلی و بین المللی متفاوت می تواند به جهات نظامی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی توجه کند، بدون اینکه کوچکترین اختلال و تزاخمی در انجام مأموریت به وجود آید و یا اینکه اجرای آن آسیبی به دیگر صفات ارتش بیست میلیونی وارد آورد. البته در شرایط کنونی این ویژگی به خوبی ترسیم نشده است و به نحو مطلوب به اجراء در نیامده است، اما در رهنمودهای امام راحل و عظیم الشأن ره ترسیم چنین استراتژی و فرمول خاصی مورد تأکید قرار گرفته است، ولی با کمال تأسف باید گفت، تا حال هیچ بیانی و یا هیچ قلمی به دنبال ترسیم چنین فرمول خاصی گام نهاده است.

۶- انحصاری بودن: با توجه به ویژگیهای بیان شده و دیگر ویژگیهای ارتش بیست میلیونی، اگر با سازمانهای موجود در جامعه اسلامی مورد مقایسه قرار گیرد می توان اذعان نمود، بسیج تنها پدیده ای است که تمامی ویژگیها را به نحو مطلوب داراست، هر چند وجوه مشترک زیادی با سایر دستگاهها و سازمانهای اداری، فرهنگی و یا حتی پدیده های اجتماعی دارد، اما هویت و ماهیت منحصر به فرد آن موجب تمایز این نهاد با سایر نهادها و ساختارهای اجتماعی می شود.

معنی دیگر انحصاری بودن در مقام مقایسه با ارتشهای مردمی، نامنظم و میلیشیمای کشورهای جهان است که معمولاً یا در جهت تقویت و توسعه نیروهای مسلح آن کشور است و یا برای اقدامات تأمینی و دفاع غیر نظامی بسیج می شود که

عمدتاً بر مبنای زور و اجبار و یا ارعاب و تطمیع مالی، رفاهی و ..... بنا نهاده شده است؛ اما در جمهوری اسلامی ایران حرکت مردمی گسترده بسیج نه بر اساس اجبار و اکراه است و نه بر اساس تطمیع و ترعیب، بلکه بر اساس ترغیب، انگیزه، عشق و فداکاری است. مقایسه ارتش بیست میلیونی با سایر ارتشهای مردمی جهان از حوصله این بحث خارج است.

منابع:

الف - کتب

- ۱ - عوامل مؤثر در بسیج مردمی - مرکز مطالعات و پژوهشهای ارتش بیست میلیونی ۱۳۷۱ - بی جا.
- ۲ - مجموعه سخنرانیهای و مقالات بسیج و امنیت ملی - مرکز مطالعات و پژوهشهای ارتش بیست میلیونی - ۱۳۷۱ - بی جا.
- ۳ - در سیر تحقق ارتش بیست میلیونی - مرکز مطالعات و پژوهشهای ارتش بیست میلیونی - ۱۳۷۱ - بی جا.
- ۴ - حماسه اسلامی مردم هزار سنگر (آمل) - مهدی خانی مرکز مطالعات و پژوهشهای ارتش بیست میلیونی - تهران - ۱۳۷۴.

ب - جزوات و پایان نامه ها

- ۱ - بسیج همگانی - سرتیپ دوم نورائی دانشگاه علوم استراتژیک.
- ۲ - آموزش و سازماندهی ارتش بیست میلیونی - محمد حسین زیبائی نژاد - دانشکده مدیریت.
- ۳ - ویژگیهای بسیج و بررسی نقش بسیجیان روستا در ترویج آموزش کشاورزی -

محمد رضا خرّمی - تربیت مدرّس.

۴ - جنگ و قشربندی اجتماعی - اصغر مهاجری - دانشگاه تهران.

۵ - وظائف و تشکیلات پایگاههای مقاومت بسیج - طرح و برنامه نمسا.

مقالات و یافته‌های بسیج.

۱ - آشنایی با تشکیلات و مأموریت‌های بسیج - علیرضا افشار - مجله بسیج - شماره صفر.

۲ - درآمدی بر بسیج شناسی اجتماعی - دکتر تقی آزاد ارمکی - مجله بسیج - شماره یک.

۳ - ویژگیهای بسیج و بررسی نقش بسیجیان روستا در ترویج آموزش کشاورزی - محمد رضا خرّمی - تربیت مدرّس.

وظائف تشکیلات پایگاههای مقاومت بسیج - طرح و برنامه نمسا.

مقالات و یافته‌های تحقیقی

۱ - آشنایی با تشکیلات و مأموریت‌های بسیج - مجله بسیج - شماره صفر.

۲ - درآمدی بر بسیج شناسی اجتماعی - دکتر تقی آزاد ارمکی.

۳ - مشارکت نیروهای بسیجی در طرح بسیج ملی ریشه کنی فلج اطفال حسن اسدی - مجله بسیج - شماره دو.

۴ - جایگاه بسیج شناسی اجتماعی در جامعه شناسی - دکتر آزاد ارمکی - مجله بسیج - شماره دو.

۵ - تأمل جامعه‌شناختی در بررسی ویژگیهای فرهنگ بسیجی - دکتر آزاد ارمکی - مجله بسیج - شماره سه و چهار.

۶ - نیروهای مقاومت بسیج و جهاد اقتصادی - دفتر مطالعات سپاه خراسان - مجله بسیج شماره پنج و شش.

۷- آسیب‌شناسی اجتماعی و بسیج - دکتر آزاد ارمکی - مجله بسیج - شماره پنج و شش.

۸- گزارش همایش سراسری مسئولین تحقیقات بسیج و دانشگاهها - سازمان تحقیقات و مطالعات بسیج - ۱۳۷۵.

۹- ائمه جماعات و پایگاههای بسیج مساجد شهر مشهد - دفتر تحقیقات و مطالعات منطقه خراسان - مجله بسیج - شماره نه و ده.

۱۰- نحوه اشاعه تفکر بسیجی در دانشگاهها و نقش خواهران بسیجی در آن - فرخنده علی‌آبادی - سازمان تحقیقات خودکفایی بسیج.

۱۱- بررسی عوامل مؤثر در رکود یا فعالیت پایگاههای مقاومت بسیج - رضا محبوبی - سازمان تحقیقات و خودکفایی بسیج.

۱۲- نیروی مقاومت، الگو و رفتار - دکتر آزاد ارمکی - مجله بسیج - شماره هفت و هشت.

لازم به یادآوری است مقاله حاضر در راستای ستاد دائمی طرح تحقق ارتش بیست میلیونی و با حمایت طرح و برنامه نیروی مقاومت بسیج تهیه و تدوین شده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی